

**SPECYFICZNE
ZABURZENIA
JĘZYKOWE
SLI**

DYSLEKSJA – NOWA WERSJA DEFINICJI

„Dysleksja jest specyficznym zaburzeniem w uczeniu się o podłożu neurobiologicznym. Charakteryzuje się trudnościami w adekwatnym i/lub płynnym rozpoznawaniu słów oraz słabymi zdolnościami dekodowania i poprawnego pisania. Trudności te są zazwyczaj wynikiem *deficytu fonologicznego aspektu języka*, często niewspółmiernego do innych zdolności poznawczych i efektywnych metod nauczania stosowanych w szkole. Wtórnie mogą wystąpić problemy z czytaniem ze zrozumieniem i kontaktem ze słowem pisanym, które mogą ograniczyć rozwój słownictwa i wiedzy ogólnej.”

Międzynarodowe Towarzystwo Dysleksji (USA), 2003.

Przeprowadzenie wczesnej diagnozy funkcji fonologicznych daje większe szanse na poznanie mechanizmów nabywania umiejętności czytania i pisania, dokonania składowej oceny rozwoju językowego, wychwycenie dzieci z poznawczym ryzykiem dysleksji która jest ważnym elementem oceny gotowości szkolnej, a zwłaszcza gotowości do czytania i pisania co daje większe szanse dla interwencji.

Deficyty funkcji fonologicznych uważa się za jedne z najważniejszych mechanizmów dysleksji rozwojowej mówiąc ogólniej – specyficznego zaburzenia uczenia się (DSM-V 2013).

WCZESNĄ PROGNOZĄ SPECYFICZNYCH TRUDNOŚCI W UCZENIU SIĘ MOŻE BYĆ:

- ⦿ Sprawność fonologiczna
- ⦿ Tempo nazywania
- ⦿ Znajomość liter
- ⦿ Zaburzenia rozwoju mowy

NA CZYTANIE MA ISTOTNY WPŁYW:

- Sprawność fonologiczna
- Tempo nazywania
- Znajomość liter
- Wykształcenie rodziców
- Sytuacja materialna
- Miejsce realizacji obowiązku szkolnego
- Kontakt ze słowem pisanym

NIEWIELKI WPŁYW MA:

- ⊙ Sprawność intelektualna (w granicach normy)
- ⊙ Percepcja wzrokowa (oprócz spostrzegania stałości kształtu)

Na podstawie wyników badań prowadzonych na całym świecie należy stwierdzić, że ocena funkcji fonologicznych powinna być głównym elementem diagnozy gotowości szkolnej dziecka z perspektywy przyszłych umiejętności czytania i pisania, w tym także w języku obcym.

FUNKCJE FONOLOGICZNE OBEJMUJĄ:

elementy fonologiczne w których wyróżniamy, oprócz fonemów, także sylaby i elementy śródsylabowe, a dokładnie rymy i aliteracje. Każdy z wymienionych elementów może pełnić różnego typu funkcje: od podstawowych, pojawiających się rozwojowo najwcześniej, jak na przykład słuch fonemowy przez średnio zaawansowane, choć raczej intuicyjne (tzw. epijęzykowe), po bardziej zaawansowane poznawczo, świadome, metajęzykowe, jak na przykład usuwanie lub przestawianie elementów fonologicznych.

DO PODSTAWOWYCH FUNKCJI JĘZYKOWYCH ZALICZAMY:

- identyfikowanie np. słuch fonemowy;
- porównywanie tzw. proste np. porównywanie długości wyrazów;
- funkcje epijęzykowe;
  - dzielenie, łączenie np. łączenie sylab w słowo;
  - wyodrębnianie np. wybieranie słów zaczynających się na M;
  - tworzenie np. płynność tworzenie rymów,
  - porównywanie z analizą – rozpoznawanie aliteracji i rymów;
- operacje metajęzykowe;
  - usuwanie – pomijanie , połykanie głosek i sylab;
  - przestawianie tzw. spoonerism;

FUNKCJE FONOLOGICZNE OBEJMUJĄ TEŻ:

pamięć fonologiczną, świadomość fonologiczną (zaawansowane operacje na cząstkach fonologicznych), czytanie sztucznych słów.

Jeśli dziecko pisze tak jak słyszy np. Awaria czy awaria , zemby czy zęby? to nie jest zaburzenie funkcji fonologicznych. Świadczy to o słabej reprezentacji ortograficznej. Uczeń na poziomie edukacji wczesnoszkolnej ma prawo popełniać błędy ortograficzne.

SKUTKAMI DEFICYTU FONOLOGICZNEGO SĄ:

- Słaba reprezentacja fonologiczna (dziecko potrzebuje więcej powtórzeń do utworzenia reprezentacji leksykalnej);
- Prawidłowo zbudowana reprezentacja jest mniej stabilna i podatna na zakłócenia (stres, zmęczenie);
- Dłużej trwa przypominanie (przywoływanie reprezentacji z pamięci);
- Wadliwie zbudowane reprezentacje fonologiczne (wada wymowy) wpływają na pismo nawet jeśli wada została skorygowana.

W CZYTANIU BŁĘDNY DEFICYT FONOLOGICZNY PRZEJAWIA SIĘ MIN W :

- ⊙ Problemach z syntezą (prymitywna technika);
- ⊙ Błędnej syntezie (zamiana liter, opuszczanie, dodawanie liter);
- ⊙ Czytaniu sztucznych słów (zamiana na prawdziwe);
- ⊙ Kompensacji (czytanie prawidłowo wyrazów o częstej frekwencyjności).

W PISANIU CHARAKTERYZUJE SIĘ MIN W :

- ⊙ Błędnej strukturze wyrazów (zamiana liter na inne, przestawianie liter, opuszczanie, dodawanie liter, sylab);
- ⊙ Problemami z segmentacją dłuższych wypowiedzi (przyimki razem z rzeczownikami, rozdzielanie wyrazów na dwa).

ROZWÓJ ŚWIADOMOŚCI FONOLOGICZNEJ:

- słuch fonemowy do 3 roku życia;
- sylaby 3 / 4 roku życia;
- rymy i aliteracje 4 / 5 roku życia;
- fonemy 5 / 6 roku życia;

Rozwój świadomości fonologicznej

- zdanie
- wyraz
- sylaba
- rymy i aliteracje
- fonem

SLI- SPECYFICZNE ZABURZENIE JĘZYKOWE (SPECIFIC LANGUAGE IMPAIRMENT) CHARAKTERYSTYKA

Dzieci z SLI wykazują swoiste trudności w przyswajaniu języka ojczystego przy dostatecznym opanowaniu innych sprawności poznawczych i motorycznych. Oznacza to, że występujący u nich znaczący deficyt językowy nie jest spowodowany:

- ⊙ nieodpowiednią do wieku sprawnością narządów artykulacyjnych, takich jak np. język, podniebienie czy wargi;
- ⊙ rozwojem intelektualnym;
- ⊙ zaburzeniami słuchu;
- ⊙ chorobami ośrodkowego układu nerwowego;
- ⊙ zaburzeniami emocjonalnymi;
- ⊙ zaniedbaniami środowiskowymi.

- ⊙ Dzieci z SLI mogą mieć problemy w każdym aspekcie komunikacji językowej: doborze słów, rozumieniu i tworzeniu zdań, poprawnej wymowie, odróżnianiu wyrazów podobnie brzmiących, układaniu opowiadań czy stosowaniu odpowiednich form w różnych sytuacjach społecznych. Natężenie problemów w każdym z tych obszarów może być jednak znacząco różne.

- Bywa, że dziecko z SLI, po wielu bezskutecznych próbach stworzenia relacji z innymi rówieśnikami rezygnuje z nich i po pewnym czasie nie odpowiada nawet na okazjonalne zaproszenia do zabawy. Inne dzieci, sfrustrowane brakiem satysfakcjonujących kontaktów, zaczynają zachowywać się agresywnie – zaczepiają, przeszkadzają, czasem biją.

- Młodsze dziecko bywa płaczliwe, marudne, głośno krzyczy, kiedy czegoś się domaga. Tego typu zachowania bywają często odbierane przez dorosłych jako symptomy zaburzeń emocjonalnych bądź „złego wychowania”. Tymczasem są to reakcje dziecka, które z powodu zaburzeń językowych próbuje komunikować się z otoczeniem w inny sposób, używając łatwiej dostępnych środków.

OBJAWY SLI - SPECYFICZNYCH ZABURZEŃ JĘZYKOWYCH

- Późny początek rozwoju mowy i wolne tempo tego rozwoju:
  - ⊙ najczęściej pierwsze słowa około 2 roku życia;
  - ⊙ przedłużający się rozwój wypowiedzi jednowyrazowych;
  - ⊙ opóźnienie w tworzeniu połączeń słów;
  - ⊙ większe problemy z ekspresją językową niż z percepcją (znaczna dysproporcja);

OBJAWY SLI- SPECYFICZNYCH ZABURZEŃ JĘZYKOWYCH

- Znaczne problemy gramatyczne:
  - szczególnie z nabywaniem i stosowaniem czasowników;
  - problemy z prawidłowym budowaniem zdań;
  - gramatyczne błędy językowe (mimo, że początkowo mogą mieć charakter typowo rozwojowy, to utrzymują się znacznie dłużej niż u rówieśników).
- Problemy leksykalne:
  - znacznie ograniczony zasób słownika czynnego;
  - kłopoty ze znalezieniem słowa (z nazwaniem);
  - zniekształcanie struktury słów.

U DZIECI W STARSZYM WIEKU SZKOLNYM ZABURZENIA JĘZYKOWE MOGĄ BYĆ TRUDNE DO ROZPOZNANIA

Następuje poprawa w zakresie artykulacji i zasobu słownika. Pojawia się „maskowanie” trudności przez dziecko (ograniczanie wypowiedzi, posługiwanie się w komunikacji wyuczonymi schematami). Brak świadomości swoich trudności w rozumieniu. Łatwiej spostrzegane i interpretowane są przejawy niepokojącego zachowania. Trudności w nawiązywaniu satysfakcjonujących relacji społecznych np. podwyższony poziom lęku społecznego i stresu podczas kontaktów społecznych.

DIAGNOZA - CO MOŻE NIEPOKOIĆ?

Większość dzieci w okolicach 18 miesiąca życia wymawia około 50 słów. W 3 roku życia pojawiają się też bardziej złożone konstrukcje gramatyczne: trzy-, cztero-, a potem i pięciowyrazowe zdania. Dziecko zaczyna zadawać pytania, najpierw typu co to jest? gdzie jest? co robi?, później także rozpoczynające się od kiedy lub dlaczego. Dzieci w wieku od 3 do 5 lat tworzą dłuższe, bardziej skomplikowane zdania i potrafią być poważnymi partnerami w komunikacji. Używają już takich określeń, jak myśleć, czuć, pamiętać, udawać. Zadają mnóstwo pytań (nawet i 40 dziennie).

PROBLEMY TOWARZYSZĄCE SLI

- ⊙ kłopoty z pamięcią;
- ⊙ kłopoty z nauką matematyki wynikające np. z trudności w zrozumieniu poleceń tekstowych;
- ⊙ brak aktywnego udziału w lekcji;
- ⊙ trudności z koncentracją uwagi;
- ⊙ trudności z czytaniem i pisananiem;
- ⊙ problemy z zachowaniem;
- ⊙ trudności w uczeniu się języka;

- ⊙ problemy behawioralne są często wynikiem trudności dziecka ze zrozumieniem tego, co się do niego mówi;
- ⊙ trudności w nawiązywaniu satysfakcjonujących relacji społecznych;
- ⊙ wysokie ryzyko przemocy ze strony rówieśników;
- ⊙ podwyższony poziom lęku społecznego i stresu podczas kontaktów społecznych;
- ⊙ frustracja/złość/bunt ,bezradność, samotność
- ⊙ zaburzenia emocjonalne, depresja ,obniżona jakość życia.

DIAGNOZA- KIEDY?

W większości krajów na świecie diagnozę SLI stawia się dopiero, gdy dziecko ukończy 4 lata. Wcześniej – pomiędzy 3 a 4 rokiem życia – mówimy raczej o ryzyku wystąpienia SLI, choć jednocześnie musimy pamiętać, że szanse na to, aby u dziecka z opóźnionym rozwojem mowy nastąpił jej samoistny późny rozkwit maleją wraz z wiekiem.

KRYTERIUM DIAGNOSTYCZNE

SLI:

- ◉ Wynik standaryzowanego, znormalizowanego testu językowego znacząco poniżej normy;
- ◉ Inteligencja w normie;
- ◉ Brak jawnych uszkodzeń OUN, w tym epilepsji;
- ◉ Słuch w normie;
- ◉ Sprawny aparat artykulacyjny;
- ◉ Brak całościowych zaburzeń ze spektrum autyzmu;

JAK POMAGAĆ?

- ⊙ Mów nieco wolniej niż zazwyczaj. Dzieciom z SLI trudno przychodzi nadążanie za potokiem słów.
- ⊙ Używaj prostych, krótkich zdań. Sprawdzaj, czy dziecko rozumie, co mówisz.
- ⊙ Gdy dziecko tworzy niepoprawne gramatycznie zdania, staraj się przeformułować je tak, aby zlikwidować błędy, ale nie rób tego w formie poprawiania dziecka ani nie wymagaj od niego powtarzania.

- Rozwijaj krótkie wypowiedzi dziecka, dodając jedno, dwa słowa.
- Nowe, trudne słownictwo zawsze objaśniaj, ale w prosty sposób.
- Upewnij się, że dziecko rozumie używane przez Ciebie powiedzenia i metafory.
- Nie trać cierpliwości, kiedy dziecko długo się zastanawia nad wypowiedzią.
- Daj mu czas. Niekiedy (ale nie za często) możesz dyskretnie doradzić, co mogłoby powiedzieć w danej sytuacji.

BIBLIOGRAFIA

„Diagnoza dysleksji. Najważniejsze problemy”
pod red. Grażyny Krasowicz – Kupis, Gdańsk 2009
, wyd. Harmonia ;

NETOGRAFIA:

- ⊙ <http://ibe.edu.pl/pracowniatestow/>
- ⊙ <https://www.ptd.edu.pl/>
- ⊙ https://euroidea.files.wordpress.com/2012/10/przewodnik-dla-rodzicc3b3w-dzieci-z-dysleksjc485_e-book-pdf-web1.pdf
- ⊙ <http://www.ibe.edu.pl/pl/kontakt/430-nowe-trendy-w-diagnozie-specyficznym-zaburzen-uczenia-sie-dysleksja-i-zaburzenia-jezykowe-sli>